

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

99	ΕΙΣΑΓΩΓΗ
100	Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ
102	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ–ΠΟΛΙΤΩΝ
102	ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΩΣ ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΙΔΙΩΤΩΝ: ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ
106	Η ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ
110	ΟΡΟΙ, ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ
113	ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΩΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ: ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ

Σχέσεις κράτους-πολίτη

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΣΠΑΝΟΥ
Βοηθός Συνήγορος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πολλά από τα θέματα με τα οποία ασχολείται ο Κύκλος Σχέσεων Κράτους-Πολίτη εμπεριέχουν σημαντικές οικονομικές διαστάσεις. Στη διάρκεια του 2010, οι αναφορές με οικονομικό αντικείμενο παρουσίασαν σημαντική αύξηση. Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης αποτυπώθηκαν ανάγλυφα, ακόμη και σε περιπτώσεις που ο Συνήγορος του Πολίτη (ΣτΠ) δεν είναι αρμόδιος να διερευνήσει. Πολλές αναφορές περιλάμβαναν αιτήματα για βοήθεια και υποστήριξη από πολίτες, οι οποίοι εισήλθαν σε φάση έντονης οικονομικής δυσχέρειας ή και αδυναμίας. Σε κάθε περίπτωση, οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης έγιναν ιδιαίτερα αισθητές. Για τον λόγο αυτόν, η παρουσίαση των πεπραγμένων του Κύκλου στην ετήσια έκθεση του 2010 εστιάζει σε θέματα οικονομικής δραστηριότητας.

Η επιδείνωση των οικονομικών δεδομένων είχε σαφείς επιπτώσεις σε όλο το φάσμα των σχέσεων μεταξύ διοίκησης και πολιτών. Κινδυνεύει μάλιστα να συμπαρασύρει πρόσφατες –και άρα ακόμη ενάλωτες– κατακτήσεις, όπως αυτές των διαδικαστικών δικαιωμάτων.

Η υποχρέωση των υπηρεσιών να απαντούν στους πολίτες και μάλιστα επαρκώς, να τηρούν τις προθεσμίες και άλλες προδιαγραφές της διοικητικής δράσης, που προβλέπει ο Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας, δοκιμάζονται. Θα απαιτηθεί ιδιαίτερη εγρήγορση εκ μέρους του πολιτικού και διοικητικού συστήματος, ώστε ποιοτικές διαστάσεις της λειτουργίας του να μην περιθωριοποιηθούν υπό το βάρος οικονομικών προτεραιοτήτων και πιέσεων.

Πέρα όμως από τις ανησυχίες, ο ΣτΠ εκφράζει ικανοποίηση διότι, στη διάρκεια του 2010, ορισμένες από τις προτάσεις που είχε διατυπώσει κα-

τά τα τελευταία χρόνια ενσωματώθηκαν στην πρόσφατη φορολογική μεταρρύθμιση (Ν. 3842/2010)¹. Μεταξύ άλλων, αποκαταστάθηκε μερικώς μια ισορροπία στον τρόπο που αντιμετωπίζονται διαδικαστικά δικαιώματα, κυρίως στη φορολογία συζύγων.

Στο σύνολο των αναφορών που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Κύκλου και εξετάστηκαν το 2010, το 18,71% αφορά θέματα φορολογίας, το 17,17% παροχές κοινής ωφέλειας, το 13,06% θέματα μεταφορών (με έμφαση στα ζητήματα που προέκυψαν κατά τη διαδικασία της απόσυρσης αυτοκινήτων παλαιάς τεχνολογίας) και το 8,61% άλλες οικονομικές δραστηριότητες (συμπεριλαμβάνονται οι δημόσιες προμήθειες και ζητήματα που σχετίζονται με την ευθύνη του δημοσίου). Με γενικότερα θέματα που άπτονται της λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης (κυρίως περιπτώσεις διεκπεραίωσης υποθέσεων) συνδέεται το 16,83% των αναφορών που εξέτασε ο Κύκλος.

¹ http://www.synigoros.gr/pdf.01/8842_1_synopsitropop..1.pdf

Οι επόμενες ενότητες αφιερώνονται σε διάφορες πλευρές των οικονομικών σχέσεων κράτους και πολιτών. Πρώτα, επιχειρείται μια συνθετική παρουσίαση των προβλημάτων που ανέδειξε η οικονομική κρίση, αλλά και

των προσαρμογών που έχουν πλέον αρχίσει να εισάγονται στον τρόπο οικονομικής διαχείρισης. Ωστόσο, η κρίση μάλλον επέτεινε προβλήματα τα οποία προϋπήρχαν. Υπ' αυτή την έννοια αξίζει να παρουσιαστούν, στη

συνέχεια, οι πάγιες αδυναμίες σε διάφορα πεδία οικονομικής δραστηριότητας όπου εμπλέκονται το κράτος και οι πολίτες, όπως τις έχει καταγράψει η Αρχή μέσα από τη διερεύνηση των σχετικών υποθέσεων.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

Η δύσκολη οικονομική συγκυρία στην οποία βρίσκεται η χώρα μας επέτεινε ορισμένα χρονίζοντα προβλήματα της δημόσιας διοίκησης ή και δημιουργήσε νέα. Ειδικότερα, διαχρονικό είναι το ζήτημα της καθυστέρησης του δημοσίου, των ΝΠΔΔ, των ΟΤΑ και των υπόλοιπων δημόσιων φορέων να εξοφλήσουν τις οφειλές τους, είτε αυτές αφορούν συμβατικές υποχρεώσεις είτε παροχές προς τους πολίτες είτε προκύπτουν από άλλους λόγους (π.χ. απαλλοτριώσεις). Σε ετήσιες εκθέσεις παλαιότερων ετών είχαν ήδη επισημανθεί τέτοια προβλήματα. Στο πλαίσιο της παρούσας οικονομικής συγκυρίας, οι καθυστερήσεις αυτές είναι πλέον κανόνας.

Ωστόσο, η πίεση της οικονομικής συγκυρίας οδήγησε και σε μέτρα εξορθολογισμού προβληματικών διαδικασιών, τις οποίες είχε εντοπίσει και επισημάνει στο παρελθόν ο ΣτΠ. Έτσι, η οικονομική διαχείριση μέχρι πρότινος έπασχε από έλλειψη προγραμματισμού, συστηματικότητας και αυστηρότητας, όσον αφορά τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες γινόταν η ανάληψη οικονομικών υποχρεώσεων αφενός και η εκτέλεση δαπανών αφετέ-

ρου. Η αναμόρφωση της οικονομικής διαχείρισης με τις διατάξεις του νέου Ν. 3871/2010, σε συνδυασμό με την επέκταση του ελέγχου του Ελεγκτικού Συνεδρίου σε όλους τους ΟΤΑ (Ν. 3852/2010), οδηγούν στην αναθεώρηση πρακτικών του παρελθόντος, όπως είναι εκείνη της «παράβλεψης», ηθελημένης ή μη, τυχόν παρατυπιών ή/και παρανομιών στις διαδικασίες ανάληψης μιας οικονομικής υποχρέωσης. Οι πρακτικές αυτές αντικαθίστανται από αυστηρό και ενδελεχή έλεγχο για την τήρηση των προβλεπόμενων ρυθμίσεων, ο οποίος συνοδεύεται από κυρώσεις τόσο για τα πρόσωπα όσο και για το κύρος των διοικητικών πράξεων. Επίσης, με τον νέο Ν. 3871/2010 περιορίζονται σημαντικά τα περιθώρια για τη, συνηθισμένη μέχρι πρότινος, πρακτική της αναζήτησης συμπληρωματικών πιστώσεων (προβλέπονται ανώτατα όρια και κυρώσεις), τίθενται δε αυστηρές κυρώσεις στην περίπτωση που διαπιστώνεται υπέρβαση στα όρια του προϋπολογισμού. Ο ΣτΠ, ως υπερασπιστής της νομιμότητας, επικροτεί τη συγκεκριμένη μεταστροφή. Διαπιστώνει, ωστόσο, ότι η αυστηρότε-

ρη αυτή διαχείριση έχει ως συνέπεια η μόνη διέξοδος που απομένει για τον πολίτη (ο οποίος ήρθε σε συναλλαγή με τη διοίκηση) να είναι η αναζήτηση των οφειλομένων δικαστικά, μέσω της άσκησης αγωγής για αδικαιολόγητο πλουτισμό.

Από την άλλη πλευρά, η καθυστέρηση εξόφλησης, που επιτείνεται σε ορισμένες περιπτώσεις, ενδέχεται να έχει περαιτέρω συνέπειες.

Ορισμένες από αυτές, οι οποίες μάλιστα απασχόλησαν τον ΣτΠ, είναι:

- Η καθυστέρηση στην καταβολή οφειλών. Αυτή συνδέεται άμεσα με το ζήτημα της καταβολής των τόκων υπερημερίας. Μάλιστα, το ΠΔ 166/2003 προβλέπει σε ορισμένες περιπτώσεις υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας χωρίς όχληση. Επιπροσθέτως, η πρόσφατη νομολογία έχει επιβάλει την εξομίωση του ύψους των τόκων υπερημερίας που καταβάλλει το δημόσιο με εκείνους που καταβάλλουν οι ιδιώτες. Η επιβολή εκ του νόμου της πληρωμής τόκων (και μάλιστα αυξημένων και όχι μόνον 6%) σε περίπτωση που υπάρχει καθυστέρηση στην καταβολή της απαίτησης ασκεί σημαντική πίεση

προς τους δημόσιους φορείς να επιταχύνουν την καταβολή του σχετικού ποσού.

- Η μεγάλη καθυστέρηση στην αποπληρωμή των οφειλών και η τυχόν παρελκυστική πολιτική της διοίκησης, οι οποίες καθιστούν περισσότερο άμεσο τον κίνδυνο παραγραφής των σχετικών αξιώσεων.

Ο ΣτΠ, κατά τη διαμεσολάβησή του, επισημαίνει τον σχετικό κίνδυνο στους πολίτες, προκειμένου να λάβουν τα ανάλογα μέτρα.

Ακόμη, οι πολίτες παραπονούνται ότι οι δημόσιοι φορείς δεν τηρούν χρονική προτεραιότητα στην εξόφληση οφειλών. Ο ΣτΠ επισημαίνει την υποχρέωση να τηρείται η χρονική προτεραιότητα ως έκφραση της αρχής της χρηστής διοίκησης.

Τέλος, ορισμένα ζητήματα αφορούν άλλες πλευρές κακοδιοίκησης που συνοδεύουν την καθυστέρηση εξόφλησης οφειλών. Για παράδειγμα, η διοίκηση δεν απαντά σε γραπτά αιτήματα πολιτών, με τα οποία ζητούν να πληροφορηθούν τους λόγους για την καθυστέρηση στην εξόφληση των απαιτήσεών τους, προσθέτοντας στις αιτίες της κακοδιοίκησης την παράβαση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Ακόμη και αν ο λόγος για τη μη καταβολή αφορά την έλλειψη πιστώσεων, είναι σημαντικό να υπάρχει και εγγράφως η διαβεβαίωση για το ότι, τουλάχιστον κατά την άποψη του φορέα, δεν υφίστανται προβλήματα νομιμότητας της δαπάνης. Πρόσθετη αιτία κακοδιοίκησης αποτελεί η μη

συμμόρφωση με δικαστική απόφαση, στην περίπτωση που η οικονομική απαίτηση έναντι του δημοσίου έχει επιδικαστεί με δικαστική απόφαση. Η μη συμμόρφωση συνιστά κατάφωρη παραβίαση του Συντάγματος, αλλά και κρίσιμων διατάξεων τόσο του ευρωπαϊκού όσο και του διεθνούς δικαίου.

Ζήτημα παράβασης διατάξεων του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας τίθεται ενδεχομένως σε υποθέσεις σχετικά με επιδοματικές ενισχύσεις, που χορηγούνται μέσω των ΔΟΥ (π.χ. στεγαστικό επίδομα φοιτητών, εισοδηματική ενίσχυση για νοικοκυριά σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές). Συγκεκριμένα, υπήρξαν παράπονα σχετικά με την άρνηση οικονομικών υπηρεσιών να παραλάβουν τις αιτήσεις και τα δικαιολογητικά των ενδιαφερομένων, με την αιτιολογία ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση των επιδομάτων. Στην περίπτωση μάλιστα που προβλέπονται αποκλειστικές προθεσμίες για την υποβολή των σχετικών αιτημάτων, η άρνηση παραλαβής των αιτήσεων οδηγεί σε απώλεια δικαιώματος, χωρίς το αρμόδιο διοικητικό όργανο να έχει εξετάσει αν πράγματι πληρούνται οι σχετικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση των επιδομάτων και χωρίς να έχει αποφανθεί εγγράφως επί των αιτημάτων των πολιτών.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ένα ειδικότερο θέμα το οποίο συναρτάται άμεσα με την πολιτική περιστολής των δημόσιων δαπανών, λόγω της αναστολής στις προσλήψεις και

τους διορισμούς που επιβλήθηκε για το 2010 και του περιορισμού στις προσλήψεις προσωπικού στον δημόσιο τομέα για τα επόμενα έτη (ενδεικτικά, υποθέσεις 127440/2010, 127099/2010, 128456/2010). Ο ΣτΠ διερεύνησε υποθέσεις για τις οποίες διαπιστώθηκε ότι υπήρχε παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας εκ μέρους της διοίκησης, σχετικά με την ολοκλήρωση των διαδικασιών πρόσληψης και τον διορισμό των ενδιαφερομένων πριν από την έναρξη ισχύος του Ν. 3833/2010. Υποστηρίχθηκε ότι οι περιπτώσεις αυτές δεν υπάγονται στην απαγόρευση/αναστολή των διορισμών που θεσπίστηκε, δεδομένου ότι οι οικείες διατάξεις του νόμου που προαναφέρθηκε δεν έχουν αναδρομική ισχύ, αλλά ισχύουν από τη δημοσίευσή του (15.3.2010).

Θετική εξέλιξη

Τελικά, τον Οκτώβριο του 2010 αποφασίστηκε να απορροφηθούν, μέσα στο δεύτερο εξάμηνο του έτους, όλοι οι επιτυχόντες σε διαδικασίες διορισμού/πρόσληψης σε υπηρεσίες και φορείς του δημοσίου για τις οποίες είχαν εκδοθεί οριστικά αποτελέσματα έως και τις 31.12.2009.

Ειδική αναφορά απαιτείται να γίνει και στη φορολογική διοίκηση. Στις παρούσες συνθήκες της οικονομικής κρίσης, παρατηρείται μεγαλύτερη δυσκολία στη διαμεσολάβηση της Αρχής προς τη φορολογική διοίκηση. Ισχυροποιείται η τάση για αυστηρή,

ανελαστική ερμηνεία και εφαρμογή των φορολογικών διατάξεων, καθώς και ο περιορισμός της χρήσης της διακριτικής ευχέρειας για την ευνοϊκή μεταχείριση των φορολογουμένων.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αποδυναμώνεται η δυνατότητα του ΣτΠ για διαμεσολάβηση και η αποτελεσματικότητά της σε πολλές φορολογικές υποθέσεις, ιδίως αν ληφθεί υπόψη:

- η ιδιαίτερη οριστικότητα με την οποία περιβάλλονται οι προσδιοριστικές πράξεις του φόρου και οι πράξεις επιβολής των παρεπόμενων προσαυξήσεων, προστίμων και διοικητικών κυρώσεων·
- τα περιορισμένα χρονικά περιθώρια διαμεσολάβησης μέχρι να καταστεί οριστική η φορολογική εγγραφή·
- η απροθυμία ενίοτε των φορολογικών οργάνων να επανεξετάσουν νο-

μικά πλημμελείς πράξεις, με την αιτιολογία ότι ο φορολογούμενος μπορεί να ασκήσει τα προβλεπόμενα ένδικα βοηθήματα και μέσα στο πλαίσιο της δικαστικής προστασίας.

Από την άλλη πλευρά, ενώ εντείνονται οι διαδικασίες λήψης αναγκαστικών μέτρων για είσπραξη ανεξόφλητων οφειλών προς το δημόσιο (κατασχέσεις, πλειστηριασμοί κ.λπ.), αυξάνεται ο αριθμός των πολιτών που επικαλούνται οικονομική αδυναμία. Ωστόσο, μπορεί να μην πληρούνται στην περίπτωση τους οι προϋποθέσεις ώστε να υπαχθούν στις ρυθμίσεις που αφορούν τη διαγραφή, ολική ή μερική, χρεών (Ν. 2648/1998).

Ο ΣτΠ διαμεσολαβεί, ενημερώνοντας και καθοδηγώντας τους πολίτες, προκειμένου

να αξιοποιήσουν τις θεσμικές δυνατότητες για την παροχή διευκολύνσεων και τις ρυθμίσεις που έχουν θεσπιστεί αναφορικά με τα ληξιπρόθεσμα χρέη προς το δημόσιο (άρθρο 14 του Ν. 3888/2010) κ.λπ.

Τέλος, η απόφαση να ανασταλούν επιστροφές ΦΠΑ σε επιχειρήσεις πριν διενεργηθεί προσωρινός ή τακτικός φορολογικός έλεγχος (ΠΟΛ 1016/2010 και ΠΟΛ 1072/2010), προκειμένου να αντιμετωπιστούν καταστρατηγήσεις σχετικά με την επιστροφή του ΦΠΑ, προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις των παραγωγικών φορέων της χώρας. Σχετικές διαμαρτυρίες δέχθηκε και ο ΣτΠ. Ωστόσο, το ζήτημα αυτό ρυθμίστηκε με νεότερη υπουργική απόφαση (ΠΟΛ 1108/2010).

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ-ΠΟΛΙΤΩΝ

Εκτός από τα ζητήματα που προαναφέρθηκαν ως απόρροια της αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης, κρίθηκε σκόπιμο να γίνει ειδική αναφορά σε θέματα τα οποία αφορούν διάφορες εκφάνσεις της σχέσης κράτους-πολίτων με αντικείμενο οικονομικές δραστηριότητες εκατέρωθεν. Σε αυτές εντάσσονται οι συμβάσεις με ιδιώτες για παροχή έργου προς το δημόσιο, αλλά και παρεμβάσεις κοινωνικής ή και αναπτυξιακής λογικής, η ρύθμιση των προϋποθέσεων για την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας, οι επιχειρηματικές δραστηριότητες του δημοσίου στους τομείς

κοινής ωφέλειας κ.ά. Τα ζητήματα που παρουσιάζονται στη συνέχεια δεν συνδέονται άμεσα με την κρίση, αλλά αφορούν πάγιες διοικητικές αδυναμίες.

ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΩΣ ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΙΔΙΩΤΩΝ: ΠΡΟΜΗΘΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Οι δημόσιοι διαγωνισμοί για προμήθειες και έργα αποτελούν σημαντικό μέρος της οικονομικής δραστηριότητας σε κάθε χώρα. Είναι λοιπόν σημαντικό να διαφυλάσσονται όχι μό-

νο τα συμφέροντα του δημοσίου, αλλά και των εμπλεκόμενων ιδιωτών. Κρίσιμη είναι εν προκειμένω η διαφάνεια και η συνεπής τήρηση των σχετικών διαδικασιών τόσο κατά το στάδιο της ανάθεσης όσο και κατά την εκτέλεση και την ολοκλήρωση των έργων.

Κατά το στάδιο της διαγωνιστικής διαδικασίας ανάθεσης

Οι δημόσιοι διαγωνισμοί αποσκοπούν αφενός στην αποτελεσματική και αφετέρου στη διαφανή και αμερόληπτη επιλογή αναδόχου. Ζητούμενο

αποτελεί η ισορροπία μεταξύ των δύο αυτών απαιτήσεων, δηλαδή της αποτελεσματικότητας και της διαφάνειας. Επομένως, στο πλαίσιο της διαγωνιστικής διαδικασίας, με αυτόν τον γνώμονα οφείλει να ενεργεί η διοίκηση, είτε πρόκειται για τη διατύπωση των προκηρύξεων είτε για την ανταπόκριση στα δικαιώματα των μερών. Η διαμεσολάβηση του ΣτΠ περιορίζεται από την ανάγκη ταχείας διεκπεραίωσης της διαδικασίας, αλλήλα και της ύπαρξης δικαιωμάτων τρίτων εμπλεκομένων. Συχνά, πάντως, οι φορείς συμμορφώνονται με τις συστάσεις του ΣτΠ, που αφορούν την τήρηση των προδιαγραφών διαφάνειας. Ορισμένες ενδεικτικές υποθέσεις είναι οι ακόλουθες.

Έγκαιρη και πλήρως αιτιολογημένη απάντηση σε ενστάσεις

Στο πλαίσιο διαγωνισμού του Γενικού Νοσοκομείου Αθηνών «Ιπποκράτειο» για την «Κατασκευή ηλεκτρικών πινάκων πεδίων», εταιρεία προσέφυγε στον ΣτΠ διαμαρτυρούμενη για μη απάντηση σε ένσταση που είχε υποβάλει για να απορριφθεί ανταγωνίστρια εταιρεία, διότι η εγγυητική επιστολή που είχε καταθέσει ήταν μικρότερη από αυτή που όριζε η προκήρυξη του διαγωνισμού. Ύστερα από παρέμβαση της Αρχής, το νοσοκομείο απάντησε στην ένσταση της εταιρείας με καθυστέρηση δύο μηνών.

Ο ΣτΠ υπενθύμισε τη συνταγματικά

κατοχυρωμένη υποχρέωση της διοίκησης να παρέχει έγκαιρη και πλήρως αιτιολογημένη απάντηση στα αιτήματα των πολιτών. Υπογράμμισε επίσης ότι η οικονομία της διαγωνιστικής διαδικασίας επιβάλλει την άμεση ανταπόκριση της διοίκησης, προκειμένου να διασφαλίζονται τα δικαιώματα των συμμετεχόντων μέσα στις βραχύτατες προθεσμίες που προβλέπονται για την άσκηση των σχετικών ένδικων μέσων. Η υπέρμετρη καθυστέρηση απάντησης συνεπάγεται, επομένως, προσβολή του δικαιώματος αναφοράς (άρθρο 10 του Συντάγματος) και του δικαιώματος στην έγκαιρη και αποτελεσματική δικαστική προστασία (άρθρο 20 του Συντάγματος).

Σε σχετικό πόρισμά του², ο ΣτΠ προτείνει να καταρτίζεται υποχρεωτικά δημόσιο πρωτόκολλο σε κάθε στάδιο της διαδικασίας, στο οποίο θα καταχωρίζονται:

- το σύνολο των ενστάσεων – αιτήσεων των συμμετεχόντων,

- οι απαντήσεις της διοίκησης,
- αποδεικτικά αποστολής ή/και παραλαβής των απαντήσεων από τους ενδιαφερομένους, πριν από την έναρξη του επόμενου σταδίου της διαδικασίας (υπόθεση 20063/2009).

Πρόσβαση σε έγγραφα διαγωνισμού

Σε άλλη περίπτωση, εταιρεία που συμμετείχε σε διαγωνισμό για την προμήθεια κρανών μοτοσικλετιστών, που είχαν προκηρύξει τα ΕΛΤΑ ΑΕ, ζήτησε να λάβει αντίγραφο της απόφασης που έκρινε όλες τις προσφορές ως απορριπτέες και ματαίωσε τον διαγωνισμό. Αρχικά, τα ΕΛΤΑ ισχυρίστηκαν ότι, εφόσον ο διαγωνισμός ματαιώθηκε, η εταιρεία δεν έχει πλέον έννομο συμφέρον ώστε να λάβει αντίγραφο της σχετικής απόφασης. Ο ΣτΠ, κατά τη διαμεσολάβησή του, αντέταξε ότι με την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος το δικαίωμα των πολιτών να λαμβάνουν πληροφορίες και έγγραφα ενισχύεται ιδιαίτερα. Το πεδίο εφαρμο-

² http://www.synigoros.gr/pdf.01/8719_2_porisma_site.pdf

γής του συνταγματικού δικαιώματος επεκτείνεται στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, αλλά και σε αμιγώς ιδιωτικές σχέσεις, στις οποίες το δικαίωμα αυτό προσιδιάζει (αρχή της τριτενέργειας). Αναμφισβήτητα, λοιπόν, το δικαίωμα αυτό οφείλουν να σέβονται και ιδιωτικές επιχειρήσεις, οι οποίες, όπως τα ΕΛΤΑ, είτε ανήκουν στο δημόσιο είτε ασκούν κατά παραχώρηση δημόσια υπηρεσία είτε είναι δημόσια επιχείρηση ή επιχείρηση κοινής ωφέλειας. Η σχετική συνταγματική διάταξη είναι μάλιστα άμεσος εφαρμογής. Παράλληλα, η υποχρέωση χορήγησης αντιγράφου της απόφασης πηγάζει και από τη θεμελιώδη αρχή της διαφάνειας, σύμφωνα με την οποία πρέπει να διασφαλίζεται για όλους τους διαγωνιζομένους ο προσήκων βαθμός δημοσιότητας, γεγονός που επιτρέπει αφενός το άνοιγμα των αγορών στον ανταγωνισμό και αφετέρου τον έλεγχο του αμερόληπτου των δημόσιων διαγωνισμών. Τέλος, η μη χορήγηση αντιγράφου θεμελιώνει ευθύνη των ΕΛΤΑ που πηγάζει από διαπραγματεύσεις, καθώς τα μέρη, κατά τη διάρκεια των διαφόρων φάσεων του διαγωνισμού, οφείλουν να συμπεριφέρονται σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, δηλαδή με ευθύτητα και εντιμότητα, καθώς και με σεβασμό απέναντι στα δικαιώματα του ασθενέστερου συναλλασσομένου. Τα ΕΛΤΑ δέχθηκαν το σκεπτικό που προαναφέρθηκε και χορήγησαν στην εταιρεία αντίγραφο της επίμαχης απόφασης (υπόθεση 125064/2010).

Ακύρωση διαγωνισμού λόγω παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης

Ο ΣτΠ επισήμανε στον Δήμο Γλυφάδας το βάσιμο της ένστασης που υπέβαλε εταιρεία, διότι η προκήρυξη διαγωνισμού για την προμήθεια τεμαχιστή ξύλων ερχόταν σε αντίθεση με τη θεμελιώδη αρχή του ευρωπαϊκού δικαίου για την ελεύθερη κυκλοφορία προϊόντων, προσώπων και υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, στις τεχνικές προδιαγραφές του διαγωνισμού προβλεπόταν η υποχρέωση επίδειξης του τεμαχιστή μόνον εντός της ελληνικής επικράτειας. Συνεπώς, αποκλειόταν η επίδειξη σε άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ, γεγονός που συνιστά συγκεκριμένη μορφή δυσμενούς διάκρισης εις βάρος όσων αναπτύσσουν δραστηριότητα σε άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ. Επίσης, για τον λόγο αυτόν, η Αρχή υποστήριξε ότι πρέπει να γίνουν αποδεκτές βεβαιώσεις καλής λειτουργίας και από φορείς που δεν είναι εγκατεστημένοι στην ελληνική επικράτεια.

Θετική εξέλιξη

Η επιτροπή του δήμου αποδέχθηκε τις υποδείξεις της Αρχής και προέβη σε ορθή επανάληψη της προκήρυξης του διαγωνισμού, απαλείφοντας τον όρο για επίδειξη του τεμαχιστή εντός της ελληνικής επικράτειας, καθώς και οποιονδήποτε άλλο που ερχόταν σε αντίθεση με την ομαλή λειτουργία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς (υπόθεση 23648/2009).

Ακύρωση διαγωνισμού λόγω παραβίασης της αρχής της διαφάνειας

Εταιρεία προσέφυγε στον ΣτΠ διότι, στο πλαίσιο διαγωνισμού για τη συντήρηση ηλεκτρολογικών εγκαταστάσεων στο Ειδικό Αντικαρκινικό Νοσοκομείο Πειραιά «Μεταξά», διαπιστώθηκε ότι το νοσοκομείο είχε χορηγήσει στους ενδιαφερομένους διαφορετικές εκδοχές της προκήρυξης του διαγωνισμού. Η Αρχή επισήμανε ότι υπάρχει παραβίαση των αρχών της διαφάνειας και του υγιούς ανταγωνισμού που πρέπει να διέπουν τους διαγωνισμούς των προμηθειών του δημοσίου. Το νοσοκομείο αμέσως αναγνώρισε την παραβίαση της νομιμότητας και, αποδεχόμενο τις υποδείξεις του ΣτΠ, ματαίωσε τον διαγωνισμό και προέβη σε επανάληψή του, ώστε να χορηγηθεί σε όλους τους ενδιαφερομένους το σωστό κείμενο της προκήρυξης (υπόθεση 133659/2010).

Κατά το στάδιο της εκτέλεσης

Η ολοκλήρωση της προμήθειας ή του έργου προσκρούει συχνά σε προβλήματα που αφορούν ενδοδιοικητικές διαδικασίες παραλαβής και αποπληρωμής. Η Αρχή διαμεσολαβεί σε πολλές περιπτώσεις προκειμένου να επιλυθούν προβλήματα εσωτερικού συντονισμού και συνεργασίας, αλλά και αδυναμίες προηγούμενων σταδίων της διαδικασίας τα οποία έχουν επίπτωση στο στάδιο της εκτέλεσης. Αναδεικνύεται πάντως, μεταξύ άλλων, ο ανεπαρκής οικονομικός προγραμματισμός, ο οποίος καταλήγει

σε σημαντικές καθυστερήσεις της αποπληρωμής. Τα προβλήματα αυτά επηρεάζουν, συχνά με κρίσιμο τρόπο, την υγιή επιχειρηματικότητα και δεν συνδέονται απαραίτητα με την παρούσα οικονομική συγκυρία. Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα παραδείγματα.

Υπέρμετρη καθυστέρηση στη σύνταξη πρωτοκόλλου οριστικής παραλαβής και επιστροφή εγγυητικής επιστολής

Ο ΣτΠ, ήδη από τον Μάιο του 2008, ανέλαβε διαμεσοληθτική δράση, επισημαίνοντας κακοδιοίκηση λόγω αδικαιολόγητης καθυστέρησης στη σύνταξη του πρωτοκόλλου οριστικής παραλαβής έργου ανάπλασης πεζοδρομίων του Δήμου Αθηναίων. Και αυτό, διότι το έργο είχε παραδοθεί στη χρήση ήδη από το 2006 και είχε εξοφληθεί ολοσχερώς, ύστερα από έγκριση της σχετικής δαπάνης από το Ελεγκτικό Συνέδριο. Η καθυστέρηση αυτή συνεπαγόταν τη μη επιστροφή της εγγυητικής επιστολής καλής εκτέλεσης του Ταμείου Συντάξεων Μηχανικών και Εργοληπτών Δημοσίων Έργων (ΤΣΜΕΔΕ). Το 2009 ο ενδιαφερόμενος πολίτης απεβίωσε, η δε σύζυγος και τα δύο ανήλικα τέκνα του αναγκάζονται, από την αναπηρική σύνταξη που τους καταβάλλει το ΤΣΜΕΔΕ, να στερούνται 100 ευρώ περίπου τον μήνα για έξοδα διατήρησης της εν λόγω εγγυητικής επιστολής.

Κατά τη διετή διαμεσοληθότητά της, η Αρχή συγκέντρωσε πληθώρα εγγρά-

φων του δήμου, που πιστοποιούν ότι τα μέλη της επιτροπής παραλαβής επί χρόνια αδυνατούν να συντάξουν κοινά αποδεκτό πρωτόκολλο παραλαβής. Ο ΣτΠ επανειλημμένα τόνισε ότι αντίκειται σε κάθε έννοια χρηστής διοίκησης η διατήρηση της οικογένειας του εκλιπόντος πλέον πολίτη στην κατάσταση της ιδιότητας αυτής ομηρίας. Ωστόσο, επειδή η διαμεσοληθότητα απέβη άκαρπη, η Αρχή συνέταξε πόρισμα, που το απύθυνε προς τον Δήμαρχο Αθηναίων, ζητώντας την άμεση απαλλοτρίωση της οικογένειας του εκλιπόντος από τα έξοδα συντήρησης της εγγυητικής επιστολής. Ο δήμαρχος δεν έχει μέχρι σήμερα ανταποκριθεί. Η υπόθεση διερευνάται πλέον και από το Σώμα Επιθεωρητών-Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης, το οποίο επίσης διαπιστώνει κακοδιοίκηση από την τετραετή καθυστέρηση (υπόθεση 8395/2008).

Αδικοαλόγητη καθυστέρηση για αντικατάσταση ΧΕΠ και τραπεζικής επιταγής λόγω απώλειας

Πολίτης ειδοποιήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2008 από το Πανεπιστημιακό Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης «ΑΧΕΠΑ» να προσέλθει για να εισπράξει χρηματικό ποσό, προς εξόφληση τιμολογίου για εκτέλεση εργασιών ανακαίνισης στα αποδυτήρια και τους χώρους στάθμευσης του νοσοκομείου. Στο ταμείο τον ενημέρωσαν ότι χάθηκαν τα χρηματικά ένταλμα πληρωμής (ΧΕΠ) και η αντίστοιχη τραπεζική επιταγή 35.000

ευρώ. Ύστερα από περισσότερο από έναν χρόνο, ο ενδιαφερόμενος προσέφυγε στον ΣτΠ, επειδή δεν είχε διευκρινιστεί η διαδικασία που έπρεπε να ακολουθηθεί για την επανέκδοση του ΧΕΠ. Ήδη από τον Οκτώβριο του 2008 είχε διαταχθεί ένορκη διοικητική εξέταση με τη διαδικασία του κατεπείγοντος, το πόρισμα της οποίας πρότεινε τη συγκρότηση επιτροπής που θα ερευνούσε τους χώρους του νοσοκομείου για την ανεύρεση των εγγράφων και στη συνέχεια θα προέβιαι στην πληρωμή του πολίτη. Έπειτα από αρκετές ενδιάμεσες ενέργειες, τον Ιούλιο του 2009, η Υπηρεσία Δημοσιονομικού Ελέγχου (ΥΔΕ), στην οποία στάλθηκαν προς έγκριση τα σχετικά έγγραφα, κοινοποίησε στο νοσοκομείο έγγραφο του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, το οποίο αναφερόταν γενικά στην απόλυτη επιταγή και στους όρους αντικατάστασης, χωρίς όμως να παρέχει συγκεκριμένες οδηγίες για τη διεκπεραίωση της υπόθεσης, με αποτέλεσμα να ανακοπεί κάθε περαιτέρω διαδικασία. Με την παρέμβαση της Αρχής, διευκρινίστηκε ότι η ΥΔΕ θεωρούσε ότι ήταν αναρμόδια να εγκρίνει την έκδοση του αντιγράφου του χρηματικού εντάλματος, επειδή την εποπτεία του νοσοκομείου είχε η Διοίκηση Υγειονομικής Περιφέρειας (ΔΥΠΕ) Κεντρικής Μακεδονίας. Προκειμένου να επιλυθεί η συγκεκριμένη υπόθεση, τα σχετικά έγγραφα υπογράφηκαν και από την ΥΔΕ και από την αρμόδια ΔΥΠΕ, και έτσι, μετά τη διαμεσοληθότητα του ΣτΠ, ο πολίτης εισέπραξε τα οφει-

λόγμενα τον Οκτώβριο του 2010, δηλαδή δύο χρόνια μετά την απώλεια εντάλματος και επιταγής. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ΥΔΕ δεν έκανε καμία προσπάθεια να επικοινωνήσει με το Ελεγκτικό Συνέδριο, προκειμένου να διευκρινίσει το νομικό ζήτημα που είχε ανακύψει (υπόθεση 22885/2009).

Καθυστέρηση στην εξόφληση τιμολογίου παροχής υπηρεσιών

Πολίτης διαμαρτυρήθηκε για την πολύμηνη καθυστέρηση στην εξόφληση από τη 18η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων τιμολογίου παροχής υπηρεσιών για λογιστική υποστήριξη ύψους 8.000 ευρώ. Το έργο είχε ανατεθεί σε αυτόν με απευθείας ανάθεση, όμως η υπηρεσία ουδέποτε έστειλε τον σχετικό φάκελο προς έγκριση στην αρμόδια ΥΔΕ, παρά το γεγονός ότι βεβαίωνε τον πολίτη για το αντίθετο. Αρνούνταν δε συστηματικά να απαντήσει στις οχλήσεις του, όπως και στα διαμεσολαβητικά έγγραφα του ΣτΠ. Για τον λόγο αυτόν, η Αρχή απευθύνθηκε προς το Υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο τελικά χορήγησε την πίστωση που ήταν αναγκαία για την εξόφληση της οφειλής (υπόθεση 20370/2009).

Ανεξόφλητες οφειλές από ολυμπιακά έργα

Κοινοπραξία εταιρειών προσέφυγε στον ΣτΠ διότι δεν είχε αποπληρωθεί το ολυμπιακό έργο «Ανάπλαση του κόμβου λεωφόρου Κηφισού και λεωφόρου Ποσειδώνος» που ανέ-

λαβε, εκτέλεσε και παρέδωσε ήδη από το καλοκαίρι του 2004. Η αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής αναγνώρισε τη σχετική οφειλή των 1.180.017 ευρώ, επικαλέστηκε όμως ανυπαρξία κονδυλίων. Δεσμεύτηκε, ωστόσο, να την εξοφλήσει, όταν θα αποστέλλονταν οι σχετικές πιστώσεις από το Υπουργείο Οικονομικών. Ο ΣτΠ επισήμανε τις ιδιαίτερα δυσμενείς για τους πολίτες συνέπειες αυτής της καθυστέρησης (απώλεια οικονομικών πόρων, φορολογικά και λειτουργικά έξοδα για τη διατήρηση της κοινοπραξίας, αδυναμία συνταξιοδότησης των μελών της) και ζήτησε από το υπουργείο να τους πληροφορήσει άμεσα για την πορεία έγκρισης των σχετικών κονδυλίων. Ήδη τμήμα της οφειλής καταβλήθηκε και η Αρχή εξακολουθεί να παρακολουθεί την υπόθεση έως και την ολοσχερή εξόφληση (υπόθεση 24051/2009).

Η ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Η παρέμβαση του δημοσίου στην οικονομική δραστηριότητα καθοδηγείται από επί μέρους στοχεύσεις, οικονομικές, κοινωνικές και αναπτυξιακές. Αυτές επιδιώκονται μέσω της παροχής κινήτρων, επιχορηγήσεων, δανειοδοτήσεων κ.λπ. Στα παραδείγματα που αναφέρονται στη συνέχεια αναδεικνύονται διάφορες αδυναμίες στον τρόπο με τον οποίο παρεμβαίνει το δημόσιο και που οι συνέπειές τους επιβαρύνουν συστημα-

τικά τους αποδέκτες των πολιτικών αυτών.

Τον ΣτΠ απασχόλησε άλλη μια φορά ο ρόλος των ενδιαμέσων στη σχέση διοίκησης-πολιτών, που είχε αναδειχθεί και στην περίπτωση των ενισχύσεων για τους πυροπαθείς (βλ. *Ετήσια έκθεση 2009*, σ. 90 κε.). Αυτή τη φορά, η αφορμή δόθηκε στο πλαίσιο της δράσης του Ταμείου Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων. Σε πόρισμα που συνέταξε³, ο ΣτΠ επισήμανε την αντικειμενική ευθύνη της διοίκησης σχετικά με ζημιόγones ενέργειες των ιδιωτών στους οποίους αναθέτει μέρος των αρμοδιοτήτων της. Στο πλαίσιο του διαμεσολαβητικού ρόλου της, η Αρχή είχε μάλιστα συναντήσεις εργασίας με τον πρόεδρο του ταμείου, αλλά και με εκπροσώπους της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών. Διαπιστώθηκε πάντως διάθεση των εμπλεκόμενων να συνεργαστούν εν όψει της διαμόρφωσης των προϋποθέσεων για τον σεβασμό των δικαιωμάτων των πολιτών (έγκαιρη και πλήρης ενημέρωση, σεβασμός της αρχής της χρονικής προτεραιότητας κ.ά.).

Κίνητρα για την απόσυρση αυτοκινήτων παλαιάς τεχνολογίας

Μεταξύ των θεμάτων αυτής της ενότητας, αξίζει να αναφερθεί το ζήτημα που προέκυψε με την παροχή οικονομικών κινήτρων για αγορά αυτοκινήτων νέας αντιρρυπαντικής

³ <http://www.synigoros.gr/pdf.01/8662.2.tempe-site.pdf>

τεχνολογίας και απόσυρση αυτοκινητών παλαιάς τεχνολογίας. Το μέτρο θεσπίστηκε όχι με νόμο, αλλά με πράξη νομοθετικού περιεχομένου στις 16.9.2009, λίγο πριν από τις βουλευτικές εκλογές της 4ης Οκτωβρίου 2009. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, πράξη νομοθετικού περιεχομένου εκδίδεται μόνο σε «έκτακτες περιπτώσεις εξαιρετικά επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης». Δύσκολα όμως μπορεί να υποστηριχθεί ότι η λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση χρόνιων προβλημάτων, όπως είναι η ρύπανση του περιβάλλοντος, αποτελεί ανάγκη τέτοιου είδους, ώστε να δικαιολογείται η σχετική σπουδή. Μετά τις εκλογές, λόγω της δυσχερούς δημοσιονομικής κατάστασης, το μέτρο της απόσυρσης καταργήθηκε με νεότερη πράξη, στις 2.11.2009, η οποία δημοσιεύθηκε την ίδια ημέρα στο ΦΕΚ. Αν και το ΦΕΚ στην πραγματικότητα κυκλοφόρησε στις 6.11.2009, το μέτρο είχε ήδη από τις 2.11.2009 «παγώσει» μέσω ανακοινώσεων στα ΜΜΕ και με προφορικές οδηγίες προς τους φορείς υποδοχής των προς απόσυρση οχημάτων. Η πρακτική αυτή στόχευε στον περιορισμό του αιφνιδιασμού των πολιτών. Δημιούργησε ωστόσο συνθήκες σύγχυσης και ανασφάλειας δικαίου στους ενδιαφερόμενους πολίτες, ενώ η ακύρωση του μέτρου εκ των πραγμάτων εισήγαγε ένα απολύτως τυχαίο (μη προβλέψιμο) χρονικό κριτήριο, που οδήγησε σε άνιση μεταχείριση. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πολλοί ενδιαφερόμενοι, με την πεποίθηση ότι το μέτρο βρίσκεται σε ισχύ, είχαν ήδη

προβεί στις απαραίτητες διαδικαστικές ενέργειες (π.χ. μεταβιβάσεις, καταβολή τελών κυκλοφορίας, άρση ακινησίας), επωμιζόμενοι και το ανάλογο οικονομικό κόστος. Παράλληλα, δεν ήταν σαφές αν δικαιούνταν την είσπραξη του προβλεπόμενου κινήτρου πολίτες που είχαν παραδώσει τα οχήματά τους στις ανακυκλώτριες εταιρείες αρκετές ημέρες πριν από την κατάργηση του μέτρου ή και την ίδια ημέρα και για τεχνικούς λόγους δεν είχαν λάβει εγκαίρως τις βεβαιώσεις παραλαβής. Ακόμη, όσοι είχαν προγραμματίσει να παραδώσουν προς απόσυρση τα οχήματά τους στο διάστημα από 2.11.2009 έως και 5.11.2009 παρεμποδίστηκαν λόγω του άτυπου «παγώματος» του μέτρου και έχασαν το σχετικό δικαίωμα σε χρονικό σημείο κατά το οποίο δεν είχε ακόμη τεθεί σε κυκλοφορία το ΦΕΚ, στο οποίο δημοσιεύονταν η πράξη νομοθετικού περιεχομένου που καταργούσε την απόσυρση. Αλλά ταλαιπωρία υπέστησαν τόσο οι υπηρεσίες όσο και οι πολίτες οι οποίοι δικαιούνταν την καταβολή του κινήτρου, και ενώ είχαν εκδοθεί τα χρηματικά εντάλματα, αφού όφειλαν να επαναλάβουν τη διαδικασία μετά την τροποποίηση της διαδικασίας με βάση νέα κοινή υπουργική απόφαση (ενδεικτικά, υποθέσεις 122211/2009, 123400/2010, 124240/2010, 128496/2010, 131324/2010). Γενικότερα, το παράδειγμα της εισαγωγής και της κατάργησης του μέτρου καταδεικνύει την ανάγκη περυστολής της σπουδής με την οποία συχνά ο νομοθέτης προχωρεί τόσο στην

εισαγωγή όσο και στην κατάργηση ρυθμίσεων. Επιπλέον, η πρόβλεψη μιας μεταβατικής περιόδου προσαρμογής θα μπορούσε να αποτρέψει σε μεγάλο βαθμό τα προβλήματα αυτά.

Επιχορηγήσεις και ενισχύσεις επενδύσεων

Κακός οικονομικός προγραμματισμός ή και διοικητικές παραλείψεις καταλήγουν σε καθυστέρηση στην καταβολή επιχορηγήσεων και ενισχύσεων σε επενδύσεις, με σημαντικές συνέπειες για τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις.

■ Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η πολύμηνη καθυστέρηση για τη βεβαίωση συντέλεσης τμήματος επενδυτικού σχεδίου που αφορούσε την ανέγερση παραδοσιακού ξενώνα στο Πήλιο. Ειδικότερα, τον Φεβρουάριο του 2010 ο πολίτης υπέβαλε αίτηση για συγκρότηση Περιφερειακού Οργάνου Ελέγχου, ώστε να βεβαιωθεί η περάτωση του 50% της επένδυσης, όρος απαραίτητος προκειμένου να καταβληθεί η πρώτη δόση της επιδότησης, ύψους 165.000 ευρώ. Χρειάστηκε παρέμβαση του ΣτΠ προκειμένου να συγκροτηθεί τον Σεπτέμβριο το αρμόδιο όργανο ελέγχου και να οριστεί τον Οκτώβριο ημερομηνία κατά την οποία θα πραγματοποιούνταν ο έλεγχος της επένδυσης (υπόθεση 129113/2010).

■ Σε άλλη περίπτωση, πολίτης προσέφυγε στην Αρχή διότι δεν είχε λάβει την πρώτη δόση από επιχορή-

γηση επενδυτικού σχεδίου για ανέγερση ξενοδοχειακής μονάδας στο Καστράκι (Καλαμπάκα). Ήδη από τον Οκτώβριο του 2009, το Τμήμα Κινητών Περιφερειακής Ανάπτυξης της Περιφέρειας Θεσσαλίας είχε βεβαιώσει την ολοκλήρωση του 50% της επένδυσης. Ωστόσο, η υπηρεσία δήλωσε αδυναμία να καταβάλει το σχετικό ποσό, επικαλούμενη ανυπαρξία πόρων. Δεσμεύτηκε όμως να το πράξει, όταν θα αποστέλλονταν τα σχετικά κονδύλια από το Υπουργείο Οικονομίας. Ο ΣτΠ επισήμανε ότι ο πολίτης καλοπροαίρετα υπολόγισε στην είσπραξη της ενίσχυσης προκειμένου να αντιμετωπίσει λειτουργικά έξοδα της επιχείρησής του και να αποπερατώσει την ξενοδοχειακή μονάδα και ζήτησε άμεση ενημέρωση για την πορεία εκταμίευσης των αναγκαίων κονδυλίων.

Θετική εξέλιξη

Τελικά, μετά την παρέμβαση του ΣτΠ, τον Μάιο του 2010 καταβλήθηκε το 50% της ενίσχυσης και τον Σεπτέμβριο το υπόλοιπο ποσό (υπόθεση 124684/2010).

■ Η διετής καθυστέρηση στην καταβολή επιδότησης ύψους 178.500 ευρώ εκ μέρους του ΕΟΤ για την ανανέωση και τον εκσυγχρονισμό του στόλου των τουριστικών λεωφορείων δημόσιας χρήσης οδήγησε εταιρεία να ζητήσει τη συνδρομή του ΣτΠ. Διαπιστώθηκε ότι δεν είχαν γίνει όλες οι απαραίτητες διαδικασίες προκειμένου να χορηγηθεί η επιδότηση. Ύστερα από επανειλημμένες

οχλήσεις της Αρχής, ο ΕΟΤ τελικά ενέταξε την επιδότηση της εταιρείας στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων για το 2010. Τον Οκτώβριο του 2010, δύομισι χρόνια μετά την έγκριση της επιδότησης, ο ενδιαφερόμενος εισέπραξε το 40% του ποσού της επιδότησης και αναμένεται σχετική χρηματοδότηση από το Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας για την καταβολή του υπολοίπου (υπόθεση 123862/2010).

■ Δέκα νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις (ΝΑ) δεν είχαν καταβάλει τη συμφωνημένη αμοιβή σε εταιρεία για παροχή υπηρεσιών τουριστικής προβολής κατά την έκθεση «Εκπαιδευτικός τουρισμός: περιβάλλον και παιδεία», που πραγματοποιήθηκε στο Ζάππειο το 2008. Ειδικότερα, πρόκειται για δαπάνες των ΝΑ που θα καλύπτονταν από επιχορήγηση του ΕΟΤ. Επειδή όμως ο ΕΟΤ είχε αποστείλει μόνο το 40% της επιχορήγησης, οι ΝΑ, επικαλούμενες ανυπαρξία πόρων και προτάσσοντας άλλες δαπάνες τους ως πιο κρίσιμες, ανέμεναν και το υπόλοιπο 60% της επιχορήγησης, προκειμένου να εξοφλήσουν τον πολίτη. Ύστερα από την παρέμβαση της Αρχής, ο ΕΟΤ άρχισε να καταβάλει σε όσες ΝΑ αποστέλλουν τα αναγκαία δικαιολογητικά και το υπόλοιπο 60% της επιχορήγησης. Ήδη τέσσερις ΝΑ εξόφλησαν, ωστόσο, επειδή η εταιρεία του πολίτη δεν είναι πλέον φορολογικά ενήμερη, ανακλύπτουν ιδιαίτερα προβλήματα αναφορικά με την προσκόμιση των απαιτούμενων δικαιολογητικών

για την είσπραξη του ποσού (υπόθεση 123628/2010).

Δάνεια από το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων

Το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων (ΤΠΔ) αποτελεί, πέραν των άλλων, και οργανισμό που, στο πλαίσιο της εξυπηρέτησης του κοινωνικού συμφέροντος, χρηματοδοτεί δάνεια για ανέγερση ή αποπεράτωση πρώτης κατοικίας σε υπαλλήλους και συνταξιούχους του δημοσίου. Στο πλαίσιο αυτό, όμως, οι επιπτώσεις από τις λειτουργικές και διοικητικές αδυναμίες του μετακυλίονται στους δανειολήπτες, παρ' ότι αυτοί έχουν ενεργήσει με καλή πίστη. Ειδικότερα:

■ Αρκετές φορές έχουν τεθεί υπόψη του ΣτΠ περιπτώσεις κατά τις οποίες πολίτες δεν ενημερώθηκαν έγκαιρα για τη διακοπή εξυπηρέτησης των δανείων τους. Συγκεκριμένα, η παρακράτηση από τον μισθό ή τη σύνταξή τους του ποσού που αναλογεί για τις δόσεις του δανείου που είχαν λάβει από το ΤΠΔ, είτε λόγω παράλειψης της υπηρεσίας τους είτε λόγω αλλαγής της εργασιακής τους σχέσης (π.χ. σύνταξη) ή χώρου εργασίας (π.χ. μετάταξη) ή ακόμη λόγω παράλειψης των ίδιων, διακόπηκε ή δεν ξεκίνησε ποτέ. Ενώ το ΤΠΔ δεν ενημέρωσε έγκαιρα τους δανειολήπτες για τη διακοπή εξυπηρέτησης του δανείου, όταν αυτοί, με δικές τους ενέργειες, ύστερα από αρκετά χρόνια αντιλήφθηκαν το γεγονός, κλήθηκαν να καταβάλουν, στις περισσότερες περιπτώσεις άμε-

σα και στο σύνολό του, όχι μόνο το οφειλόμενο ποσόν (τόκοι και χρεολύσια), αλλά επιπλέον και τους τόκους υπερημερίας που αναλογούσαν. Ο ΣτΠ έχει επανειλημμένα επισημάνει ότι το ζήτημα της ελλειπούς παρακολούθησης της εξυπηρέτησης δανείων εκ μέρους του ΤΠΔ αποτελεί έκφραση κακοδιοίκησης, χωρίς όμως ανταπόκριση (ενδεικτικά, υποθέσεις 17194/2009, 122968/2010, 131908/2010).

■ Σε άλλη περίπτωση, ωστόσο, το ΤΠΔ λειτούργησε διαφορετικά. Συγκεκριμένα, ο Δήμος Περάματος, ενώ παρακρατούσε από τη μισθοδοσία υπαλλήλων του το ποσόν για τις τοκοχρεωλυτικές δόσεις των δανείων τους, δεν απέδιδε τα σχετικά ποσά στο ΤΠΔ. Συνέπεια αυτού ήταν:

- αδυναμία να αρθεί η υποθήκη της

κατοικίας των πολιτών στις περιπτώσεις που σε ένα δάνειο έχουν καταβληθεί όλες οι δόσεις,

- αδυναμία να εκπέσει το σχετικό ποσόν των τόκων από τη φορολογία εισοδήματος των υπαλλήλων, και
 - ανασφάλεια αναφορικά με την τύχη εξυπηρέτησης του δανείου τους.
- Όταν το ΤΠΔ διαπίστωσε το πρόβλημα, ζήτησε εγγράφως την παρέμβαση της Γενικής Διεύθυνσης Επιθεώρησης του Υπουργείου Οικονομικών. Μετά τη διαμεσολάβηση του ΣτΠ, το ΤΠΔ πρότεινε, για όσους υπαλλήλους το επιθυμούσαν, να παύσει η παρακράτηση από τη μισθοδοσία τους μέσω του δήμου, η δε καταβολή της δόσης να γίνεται από τους ίδιους, απευθείας στο ΤΠΔ, κατά παρέκκλιση των σχετικών διατάξεων. Επισημαίνεται ότι την υπόθεση ερευνά και η Διεύθυνση Οικονομικής Επιθεώ-

ρησης του Υπουργείου Οικονομικών (υπόθεση 126254/2010).

■ Τέλος, σε άλλη περίπτωση, το ΤΠΔ επέδειξε δυσκαμψία όταν χρειάστηκε να αντιμετωπίσει περίπτωση προφανούς αδυναμίας αποπληρωμής δόσεων στεγαστικού δανείου. Ο πολίτης είχε προ τετραετίας λάβει από το ΤΠΔ δάνειο ύψους 108.000 ευρώ. Η διάρκεια εξυπηρέτησης του δανείου ήταν 20 χρόνια και η μηνιαία δόση είχε οριστεί στα 900 ευρώ. Λόγω προβλημάτων υγείας, αλλά και άλλων σοβαρών οικογενειακών προβλημάτων, ο πολίτης, του οποίου οι μηνιαίες αποδοχές ανέρχονταν στα 1.100 ευρώ, αδυνατούσε να πληρώνει τη δόση των 900 ευρώ. Για τον λόγο αυτόν, ζήτησε από το ΤΠΔ να αυξηθεί η διάρκεια εξυπηρέτησης του δανείου του από 20 σε 30 χρόνια, με ανάλο-

γη μείωση της μηνιαίας δόσης. Αρχικά το αίτημα απορρίφθηκε, ύστερα όμως από την επιτυχή διαμεσολάβηση του ΣτΠ, το διοικητικό συμβούλιο του ΤΠΔ αποφάσισε την επιμήκυνση της διάρκειας εξόφλησης του συγκεκριμένου δανείου από 40 σε 60 εξαμηνιαίες δόσεις, με αντίστοιχη μείωση της μηνιαίας δόσης (υπόθεση 5449/2008).

ΟΡΟΙ, ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ

Ο ρόλος της διοίκησης στη διαμόρφωση και την τήρηση των προδιαγραφών για την άσκηση των οικονομικών δραστηριοτήτων και των συναφών δικαιωμάτων είναι αναμφισβήτητος κρίσιμος. Ωστόσο, ορισμένες φορές παρατηρείται η διοίκηση να απαιτεί πρόσθετες προϋποθέσεις και εγγυήσεις, οι οποίες δεν έχουν νόμιμο έρεισμα. Στις υποθέσεις που αναφέρονται στη συνέχεια αναδεικνύεται η πρακτική αυτή ως παράγοντας κακοδιοίκησης, με σημαντικές επιπτώσεις στους πολίτες.

Διαδικασίες ενώπιον των οικονομικών υπηρεσιών

Η χορήγηση αποδεικτικού φορολογικής ενημερότητας αποτελεί προϋπόθεση για την άσκηση διαφόρων δικαιωμάτων οικονομικής κυρίως φύσης. Το μέτρο της στέρξης της φορολογικής ενημερότητας αποσκοπεί να αποτρέψει απώλεια ή καθυστέρηση στην είσπραξη δημοσίων εσόδων από δύστροπους οφει-

λότες. Ειδικά όταν πρόκειται για επιχειρηματικές δραστηριότητες, άρνηση ή ακόμη και ολιγόμηνη καθυστέρηση στη χορήγηση του εν λόγω αποδεικτικού μπορεί να έχει σοβαρότατες συνέπειες για την επιβίωση των επιχειρήσεων, καθώς η φορολογική ενημερότητα είναι απαραίτητη προκειμένου οι επιχειρήσεις να μπορούν να εισπράττουν αμοιβές τους από τον ευρύτερο δημόσιο τομέα, να συμμετέχουν σε διαγωνισμούς, να μεταβιβάζουν πάγια κ.ά. Οι σχετικές περιπτώσεις θα πρέπει επομένως να αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερη προσοχή από τη διοίκηση. Τα παραδείγματα που ακολουθούν είναι χαρακτηρισικά.

■ Η ΔΟΥ ΦΑΕΕ Αθηνών αρνήθηκε να χορηγήσει φορολογική ενημερότητα σε εταιρεία, λόγω χρέους της προς την Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (ΥΠΑ) από εκμίσθωση χώρων σε αερολιμένες της χώρας. Παρ' ότι το Πρωτοδικείο Αθηνών είχε αποδεχθεί ανακοπή που άσκησε η εταιρεία και είχε ακυρώσει τη σχετική ατομική βεβαίωση χρεών της ΦΑΕΕ και τις βεβαιώσεις της ΥΠΑ, στις οποίες αυτή στηριζόταν, η ΦΑΕΕ επέμεινε ότι αναμένει αφενός την εκδίκαση της έφεσης του δημοσίου, αφετέρου την ακύρωση από την ΥΠΑ των πράξεων βεβαίωσης της οφειλής.

Στην παρέμβαση του, ο ΣτΠ υποστήριξε ότι η άρνηση ήταν παράνομη. Ειδικότερα ότι:

- Η ΥΠΑ με έγγραφό της είχε ήδη δηλώσει ότι παρέλκει κάθε ακύρωση εκ μέρους της, καθώς οι πράξεις

αυτές ακυρώθηκαν με τη δικαστική απόφαση·

- Όπως ενημέρωσε και τη ΦΑΕΕ Αθηνών, σύμφωνα με πάγια νομολογία και σχετική γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, μετά την αποδοχή σε πρώτο βαθμό ανακοπής, η άρνηση χορήγησης αποδεικτικού ενημερότητας δεν είναι σύννομη.

Παρ' όλα αυτά, η ΦΑΕΕ ενέμεινε στην άποψή της, οπότε η εταιρεία αναγκάστηκε να χορηγήσει εγγύηση στη ΦΑΕΕ προκειμένου να λάβει φορολογική ενημερότητα. Εν τω μεταξύ, απορρίφθηκε και η έφεση του ελληνικού δημοσίου οπότε η διαμεσολάβηση του ΣτΠ επικεντρώθηκε στην επίσηυση της διαδικασίας εκτέλεσης της απόφασης (αποστολή απόφασης στο Γραφείο Νομικού Συμβούλου του Υπουργείου Οικονομικών, σύμβαση πρακτικού αποδοχής της, εντολή διαγραφής προς ΥΠΑ και εντολή διαγραφής από ΥΠΑ προς ΦΑΕΕ).

Παραμένει ωστόσο το γεγονός ότι, ενώ η υπόθεση θα μπορούσε να έχει διευθετηθεί ήδη από την εκδίκαση και την αποδοχή της ανακοπής σε πρώτο βαθμό, χρειάστηκαν επτά μήνες διαμεσολάβησης, ώστε η εταιρεία να λάβει ατελώς φορολογική ενημερότητα. Ο ΣτΠ κοινοποίησε την υπόθεση στην αρμόδια διεύθυνση του Υπουργείου Οικονομικών για την αποτροπή παρόμοιων φαινομένων κακοδιοίκησης στο μέλλον (υπόθεση 23126/2009).

■ Σε άλλη περίπτωση, η ΔΟΥ Νάουσας αρνήθηκε σε πολίτη επιστροφή

ΦΠΑ από πώληση αγροτικών προϊόντων, διότι, όπως τον ενημέρωσε, τα χρήματα είχαν δεσμευτεί από τη ΔΟΥ ΦΑΕ Θεσσαλονίκης. Ο πολίτης, το 2008, είχε ειδοποιηθεί από τη ΦΑΕ ότι ευθύνονταν για οφειλή 1.400 ευρώ εταιρείας της οποίας φαινόταν να έχει διοριστεί εκκαθαριστής το 1992. Ο πολίτης δεν είχε προβεί σε καμία ενέργεια προκειμένου να προσκομίσει στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι ο ίδιος ποτέ δεν είχε λάβει γνώση ούτε είχε αποδεχθεί, ρητά ή σιωπηρά, τον διορισμό του ως εκκαθαριστή. Κατέφυγε δε στον ΣτΠ, τον Αύγουστο του 2010, διαμαρτυρόμενος, επειδή, παρά τη θέλησή του και χωρίς να έχει λάβει γνώση, φέρεται να είναι υπεύθυνος για την εξόφληση οφειλών μιας εταιρείας που δεν γνωρίζει. Μετά τη διερεύνηση της υπόθεσης, ο ΣτΠ διαπίστωσε, μεταξύ άλλων, ότι η αδυναμία του πολίτη να εισπράξει την επιστροφή του ΦΠΑ οφειλόταν στην παρακράτηση της φορολογικής του ενημερότητας, λόγω της ευθύνης του ως εκκαθαριστή εταιρείας για χρέος, που αφορούσε μάλιστα οφειλή υπέρ τρίτων. Σύμφωνα όμως με τη νομοθεσία, μόνον οι φορολογικές οφειλές, όπως οφειλή φόρου εισοδήματος, ΦΠΑ ή συγκέντρωσης κεφαλαίου, στοιχειοθετούν συνυπευθυνότητα και του εκκαθαριστή για χρέη της εταιρείας. Επομένως, ακόμη και αν ο ενδιαφερόμενος είχε ορθά διοριστεί ως εκκαθαριστής, η συγκεκριμένη οφειλή παρανόμως ήταν απαιτητή και από αυτόν. Η ανταπόκριση της ΔΟΥ ΦΑΕ Θεσσαλονίκης υπήρξε θετική (υπόθεση 131822/2010).

■ Αλλά και σε άλλες περιπτώσεις στις οποίες εμπλέκονται, οι ΔΟΥ παρουσιάζονται να έχουν πολύ περιοριστική αντίληψη και πρακτική, χωρίς επαρκές νομικό έρεισμα. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η παράνομη άρνηση ΔΟΥ να θεωρήσει ιδιωτικό έγγραφο. Σύμφωνα με τη φορολογική νομοθεσία, συμβάσεις που καταρτίζονται μεταξύ επιτηδευματιών ή τρίτων για οποιαδήποτε συναλλαγή πρέπει να θεωρηθούν μέσα σε δέκα ημέρες από την ημερομηνία υπογραφής από την αρμόδια ΔΟΥ, αλλιώς είναι χωρίς ισχύ και δεν έχουν κανένα έννομο αποτέλεσμα. Η υποχρέωση αυτή αφορά το σύνολο των συμβάσεων των επιχειρήσεων και των ελεύθερων επαγγελματιών. Συνεπώς, η σύμπραξη της αρμόδιας ΔΟΥ καθίσταται απαραίτητη για την ομαλή λειτουργία των συναλλαγών.

Αντίθετα, η ΔΟΥ Γλυφάδας όχι μόνον αρνήθηκε να θεωρήσει ιδιωτικό συμφωνητικό τροποποίησης και κωδικοποίησης του καταστατικού εταιρείας, αλλά ειδοποίησε και τρίτο ιδιώτη του οποίου έκρινε ότι βλάπτονται τα συμφέροντα. Και αυτό, διότι η ΔΟΥ θεώρησε ότι το εν λόγω συμφωνητικό παραβιάζει το εμπορικό δίκαιο και ότι η ίδια οφείλει να προστατεύει κάθε τρίτο ιδιώτη, του οποίου τα συμφέροντα θίγονται. Ο ΣτΠ επισήμανε ότι, κατά πάγια νομολογία, σκοπός της υποχρέωσης να θεωρούνται τα ιδιωτικά συμφωνητικά είναι αποκλειστικά η περιστολή της φοροδιαφυγής, έτσι ώστε οι πολίτες να μην μπορούν να επικαλεστούν τέτοια συμφωνητικά προς φορολογικό όφελός τους (π.χ.

προς έκπτωση δαπανών από το φορολογητέο εισόδημά τους), αν προηγουμένως δεν τα έχουν εμπρόθεσμα υποβάλει για θεώρηση στην αρμόδια ΔΟΥ. Συνεπώς, οι φορολογικές αρχές δεν μπορούν να αρνηθούν να προβούν σε θεώρηση, η οποία σε καμία περίπτωση δεν συνιστά επικύρωση της νομιμότητάς τους. Δεδομένου ότι οι ενδιαφερόμενοι επιθυμούσαν τη θεώρηση, διότι ήταν αναγκαία για να καταχωρηθεί η τροποποίηση του καταστατικού στο αρχείο του Πρωτοδικείου Αθηνών, ο ΣτΠ παράλληλα πρότεινε την προσφυγή απευθείας ενώπιον της γραμματείας του πρωτοδικείου. Πράγματι, ο Πρόεδρος Υπουργείας του Πρωτοδικείου Αθηνών αποδέχθηκε τις θέσεις του ΣτΠ και διέταξε την καταχώρηση του επίμαχου ιδιωτικού συμφωνητικού χωρίς την έγκριση της ΔΟΥ, η οποία, σε κάθε περίπτωση, δεν έχει αρμοδιότητα να ελέγχει τα ιδιωτικά συμφωνητικά ή να αρνείται να τα θεωρήσει. Αν και η υπόθεση έπρεπε να είχε διευθετηθεί ήδη από την προσκόμιση του ιδιωτικού συμφωνητικού στη ΔΟΥ Γλυφάδας, χρειάστηκαν τέσσερις μήνες διαμεσολάβησης και αιτήσεων, ώστε να καταχωρηθεί στα βιβλία εταιρειών του πρωτοδικείου η τροποποίηση του καταστατικού. Ο ΣτΠ κοινοποίησε την υπόθεση στο Γραφείο Νομικού Συμβούλου του Υπουργείου Οικονομικών για την αποτροπή παρόμοιων φαινομένων κακοδιοίκησης στο μέλλον (υπόθεση 129675/2010).

■ Συναφές παράδειγμα αποτελεί και η ακόλουθη περίπτωση. Αλληλοδαπός

πολίτη, προκειμένου να ανανεώσει την άδεια εργασίας του στη νομαρχία, ζήτησε από την Κ' ΔΟΥ Αθηνών να θεωρήσει υπεύθυνη δήλωσή του ότι δεν είχε την υποχρέωση να υποβάλει φορολογική δήλωση. Η ΔΟΥ ζήτησε από τον ενδιαφερόμενο, ως απόδειξη για τη διεύθυνση κατοικίας του, να προσκομίσει αντίγραφο μισθωτηρίου συμβολαίου, παρά το γεγονός ότι αφενός κάτι τέτοιο δεν προβλεπόταν από καμία ειδική διάταξη και αφετέρου ο πολίτης είχε στη διάθεσή του βεβαίωση απόδοσης ΑΦΜ από την ίδια ΔΟΥ, στην οποία αναγραφόταν η διεύθυνση κατοικίας του που είχε δηλώσει.

Ο ΣτΠ επισήμανε στη ΔΟΥ εγκύκλιο του Υπουργείου Οικονομικών, η οποία είχε εκδοθεί σε συνεργασία με την Αρχή, που προβλέπει ότι για να χορηγηθεί ΑΦΜ σε αλλοδαπό δεν απαιτείται από αυτόν να προσκομίσει μισθωτήριο συμβόλαιο, αλλά αρκεί η υπεύθυνη δήλωση του τύπου κατοικίας. Συνεπώς, η διοίκηση όφειλε να αποδεχθεί τη διεύθυνση που αναγραφόταν στη βεβαίωση απόδοσης ΑΦΜ χωρίς περαιτέρω δικαιολογητικά. Η ΔΟΥ αποδέχθηκε ότι δεν απαιτείται μισθωτήριο συμβόλαιο, ζήτησε όμως να προσκομίσει ο πολίτης υπεύθυνη δήλωση του προσώπου που τον φιλοξενεί. Ο ΣτΠ τόνισε ότι η απαίτηση αυτή της ΔΟΥ ήταν περιττή και δεν αντιστοιχεί στο περιεχόμενο της εγκυκλίου. Η διαμεσολάβηση του ΣτΠ ολοκληρώθηκε, όταν στον πολίτη, μετά την προσκόμιση της υπεύθυνης δήλωσης περί φιλοξενίας του, χορηγήθηκε θεωρημένη η δήλωση (υπόθεση 125199/2010).

■ Τέλος, γιατρός, μετά την απόκτηση στην Ελλάδα της άδειας ασκήσεως επαγγέλματος, μετέβη στη Γερμανία, όπου για διάστημα έξι ετών εργάστηκε σε πανεπιστημιακή κλινική, σε έμμισθη θέση βοηθού, όπου και απέκτησε την ειδικότητα του ουρολόγου. Στη συνέχεια, ζήτησε διά του Ελληνικού Προξενείου στο Ανόβερο να του χορηγηθεί πιστοποιητικό μετοικεσίας, ώστε να προχωρήσει στον άνευ δασμών εκτελωνισμό του αυτοκινήτου του στην Ελλάδα.

Το Υπουργείο Οικονομικών αρνήθηκε να χορηγήσει την απαλλαγή, ισχυριζόμενο ότι η ιατρική ειδικότητα, που γίνεται με παροχή εργασίας ιδίως σε πανεπιστημιακή κλινική του εξωτερικού, συναρτάται άμεσα ως προϋπόθεση με τη δυνατότητα άσκησης του ιατρικού επαγγέλματος στην Ελλάδα και προσιδιάζει περισσότερο στην έννοια της μετεκπαίδευσης και όχι στην απόκτηση σταθερών επαγγελματικών δεσμών με το εξωτερικό. Συνεπώς, ο εν λόγω γιατρός θεωρείται πρόσωπο με συνήθη κατοικία στην Ελλάδα, που απλώς εργάζεται στο εξωτερικό, όπου μετέβη όχι αποκλειστικά για βιοποριστικούς λόγους, αλλά προκειμένου να αποκτήσει την απαιτούμενη μετεκπαίδευση. Άρα, δεν πληρούται η βασική εκ του νόμου προϋπόθεση μεταφοράς της συνήθους κατοικίας, ώστε να χορηγηθεί στον ενδιαφερόμενο απαλλαγή από τα τέλη ταξινόμησης αυτοκινήτου. Με έγγραφο της αρμόδιας διεύθυνσης, το υπουργείο απέρριψε τις απόψεις του ΣτΠ, εμμένοντας στην αρχική του θέση (υπόθεση 128806/2010)⁴.

Παρεμβάσεις άλλων υπηρεσιών στις προϋποθέσεις άσκησης οικονομικής δραστηριότητας

Στα παραδείγματα που ακολουθούν αναδεικνύονται αβλεψίες ή υπερβάσεις της κείμενης νομοθεσίας εκ μέρους της διοίκησης, που έχουν δυσανάλογα αρνητική επίπτωση στην άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων από ιδιώτες.

■ Χημικός ζήτησε τη συνδρομή του ΣτΠ για να ανανεώσει την άδεια εμπορίας φυτοπροστατευτικών προϊόντων, η οποία του είχε χορηγηθεί ήδη από το 1999. Και αυτό, διότι το 2000 εκδόθηκε προεδρικό διάταγμα που όριζε ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη χορήγηση της σχετικής άδειας την κατοχή πτυχίου γεωπόνου, αποκλείοντας στο μέλλον τους χημικούς. Το 2005 προβλήθηκε μεν η δυνατότητα ανανέωσης για όσους, ανεξάρτητα από την ειδικότητά τους, διέθεταν άδεια, ωστόσο, εκ παραδρομής, η διάταξη περιόρισε το δικαίωμα ανανέωσης για άδειες που εκδόθηκαν έως το 1998, αν και ο περιορισμός για κατοχή πτυχίου γεωπόνου τέθηκε το 2000. Ο ΣτΠ ζήτησε από τις αρμόδιες αρχές να προβούν σε διορθωτική ερμηνεία της επίμαχης διάταξης, υπενθυμίζοντας πάγια νομολογία, σύμφωνα με την οποία δεν επιτρέπεται η αποστέρηση της δυνατότητας για συνέχιση της επαγγελματικής δραστηριότητας από πρόσωπα που την ασκού-

⁴ http://www.synigoros.gr/pdf.01/8906.3_metoikesia.synopsi.pdf

σαν ήδη επί μακρόν λόγω τροποποίησης της ισχύουσας νομοθεσίας. Επιπλέον, η Αρχή επισήμανε ότι η εισαγωγή ενός καθαρά χρονικού κριτηρίου για την ανανέωση της άδειας άσκησης επαγγέλματος, το οποίο δεν υπαγορεύεται από λόγους δημοσίου συμφέροντος, παραβιάζει την αρχή της ισότητας. Η βλάβη που επιφέρει στον πολίτη η αποστέρηση των μέχρι σήμερα βιοποριστικών του μέσων είναι βαρύτερη σε σχέση με την όποια επικαλούμενη δημόσια ωφέλεια, και συνεπώς παραβιάζεται η συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της αναλογικότητας. Με τη συνεργασία της νομικής υπηρεσίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων ανανεώθηκε τελικά η άδεια εμπορίας του ενδιαφερομένου (υπόθεση 23437/2009).

■ Είκοσι οδηγοί ταξί με έδρα την Αλβανία διαμαρτυρήθηκαν στον ΣτΠ για το περιεχόμενο εγγράφου (εγκύκλιος) που εξέδωσε ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων. Σύμφωνα με την εγκύκλιο αυτή, τα τελωνεία υποχρεούνται να παρακρατούν τα μεταφρασμένα και επικυρωμένα έγγραφα κυκλοφορίας των οχημάτων κατά την είσοδό τους στην Ελλάδα, επειδή ισχύουν για ένα μόνο δρομολόγιο μεταφοράς επιβατών από την Αλβανία στην Ελλάδα. Η Αρχή επισήμανε στην αρμόδια διεύθυνση του Υπουργείου Μεταφορών ότι τόσο ο περιορισμός της ισχύος των εγγράφων για ένα και μόνο δρομολόγιο όσο και η υποχρέωση των ενδι-

αφερομένων να τα καταθέτουν στις ελληνικές τελωνειακές αρχές δεν προβλέπονται από τη νομοθεσία. Με την επιβολή της υποχρέωσης, σε κάθε δρομολόγιο τους στην ελληνική επικράτεια, να προσκομίζουν εκ νέου επικυρωμένα και μεταφρασμένα έγγραφα κυκλοφορίας επιχειρείται, όπως φαίνεται, να περιοριστεί στην πράξη η δυνατότητα των αλλο-

ουσιαστικής ενημέρωσης των πολιτών αναφορικά με τη νέα αυτή μορφή ενέργειας, τόσο σε σχέση με την τιμολόγηση όσο και με τις προϋποθέσεις και το κόστος σύνδεσης με το δίκτυο φυσικού αερίου. Τη στιγμή κατά την οποία οι πολίτες ενθαρρύνονται να στραφούν προς το φυσικό αέριο, τα προβλήματα αυτά συνιστούν ανασταλτικούς παράγοντες και πρέπει

δαπών αυτοκινητιστών να προβούν σε μια κατ' αρχήν νόμιμη δραστηριότητα. Το υπουργείο ανακάλεσε τελικά την επίμαχη εγκύκλιο (υπόθεση 125239/2010).

ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΩΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ: ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ

Την Αρχή απασχόλησαν ζητήματα που αφορούν τις σχέσεις των πολιτών με τις εταιρείες παροχής φυσικού αερίου. Σε σειρά υποθέσεων που εξετάσε ο ΣτΠ, διαπιστώθηκε έλλειμμα

να διευθετηθούν. Κυριότερα από αυτά είναι τα ακόλουθα.

Διαφάνεια στην τιμολόγηση

Τον Μάρτιο του 2010, ο ΣτΠ δημοσιοποίησε παρέμβασή του σχετικά με ζητήματα τιμολόγησης του φυσικού αερίου από τις Εταιρείες Παροχής Αερίου (ΕΠΑ) Θεσσαλονίκης και Θεσσαλίας. Τα προβλήματα που κατέγραψε σε έγγραφό του προς τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ), και κοινοποίησε στο Υπουργείο Ανάπτυξης, τη Δημόσια Επιχείρηση Αερίου (ΔΕΠΑ) και τις ΕΠΑ, δεν προκύπτουν μόνον από τις

συγκεκριμένες υποθέσεις στις οποίες διαμεσολήβησε, αλλά είναι προϋπόθεση ενδελεχούς έρευνας⁵.

Συγκεκριμένα, κάτοικοι της Θεσσαλονίκης και του Βόλου προσέφυγαν στον ΣτΠ, διότι η τιμή του φυσικού αερίου ήταν ακριβότερη από την αντίστοιχη του πετρελαίου, παρά το γεγονός ότι το φυσικό αέριο διαφημιζόταν από τα μέσα ενημέρωσης ως φθηνότερο κατά 20%. Ο ΣτΠ επισήμανε σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς –ΕΠΑ Θεσσαλονίκης και Θεσσαλίας, ΔΕΠΑ, αλλά και ΠΑΕ– την υποχρέωση να υπάρχει διαφάνεια στην τιμολόγηση του φυσικού αερίου, όπως προκύπτει από την εθνική και την ευρωπαϊκή νομοθεσία.

As σημειωθεί ότι ήδη από το 1995 η νομοθεσία προβλέπει ότι στις άδειες διανομής φυσικού αερίου των ΕΠΑ πρέπει να συμπεριλαμβάνεται ρητά ότι οι εταιρείες έχουν υποχρέωση να δημοσιοποιούν σαφή και διαφανή τιμολόγια, σε συνάρτηση ιδίως με τις τιμές ανταγωνιστικών μορφών ενέργειας, όπως είναι το πετρέλαιο. Στην πράξη, το δικαίωμα αυτό των καταναλωτών δεν εξασφαλίστηκε ποτέ, λόγω οργανωτικών αδυναμιών του δημοσίου. Αφενός, το αρμόδιο όργανο που είχε αρχικά προβλεφθεί για να επιβάλει την υποχρέωση αυτή, το Σώμα Ενεργειακού Ελέγχου και Σχεδιασμού, ουδέποτε συστάθηκε και αφετέρου,

⁵ <http://www.synigoros.gr/pdf.01/8504.3.fystprae1.pdf>
<http://www.synigoros.gr/pdf.01/8504.2.RAE.pdf>
<http://www.synigoros.gr/pdf.01/8504.1.FYSTPRAE2.pdf>

ο φορέας που ανέλαβε τον ρυθμιστικό ρόλο της αγοράς ενέργειας, η ΠΑΕ, άρχισε να λειτουργεί μετά την έκδοση των αδειών διανομής φυσικού αερίου των ΕΠΑ και έτσι δεν τους επιβλήθηκε ποτέ η υποχρέωση να ανακοινώνουν την τιμολόγηση σε συνάρτηση με τις τιμές του πετρελαίου.

Ο ΣτΠ πρότεινε στη ΠΑΕ να εισηγηθεί στον αρμόδιο υπουργό να ενσωματωθεί στις υφιστάμενες άδειες σχετικός όρος, ώστε, έστω και 15 χρόνια μετά τη θέσπισή του, να αποκτήσει αντικείμενο το δικαίωμα αυτό των πολιτών. Η ΠΑΕ δεν αποδέχθηκε τις θέσεις του ΣτΠ (υπόθεση 1485/2009).

Τέλος επανασύνδεσης

Ανάλογη αδιαφάνεια καλύπτει το κόστος επανασύνδεσης ύψους 100 ευρώ που επιβάρυνε η ΕΠΑ Αττικής σε περίπτωση διακοπής, λόγω μη πληρωμής ληξιπρόθεσμου λογαριασμού κατανάλωσης. Συγκεκριμένα, το τέλος αυτό πρέπει να έχει καθαρά αποζημιωτικό χαρακτήρα και, συνεπώς, να ανταποκρίνεται στις απαιτούμενες για την αποκοπή και την επανασύνδεση εργασίες. Ωστόσο, το ύψος του τέλους επανασύνδεσης ποικίλλει για λόγους άσχετους με τις εργασίες στις οποίες οφείλει να αντιστοιχεί. Και αυτό διότι όταν η αποκοπή και η επανασύνδεση γίνονται όχι λόγω ληξιπρόθεσμης οφειλής, αλλά ύστερα από αίτημα του καταναλωτή, η συνολική χρέωση είναι μικρότερη. Επιπλέον, η χρέωση είναι η ίδια τόσο για οικιακούς όσο και για εμπορικούς καταναλωτές. Οι οικιακοί καταναλωτές διαθέτουν όμως πιο μικρές και

Περισσότερα και πιο αναλυτικά στοιχεία (έγγραφα του ΣτΠ, απαντήσεις της διοίκησης, ειδικές εκθέσεις κ.ά.) μπορείτε να βρείτε:

Στον ιστότοπο του ΣτΠ
www.synigoros.gr
[Επιλέξτε: Εκθέσεις – Πορίσματα, Κύκλος Σχέσεων Κράτους Πολίτη]

Στην ιστοσελίδα για τον δημότη
www.synigoros.gr/dimotis

απλές εγκαταστάσεις και, συνεπώς, το κόστος των απαιτούμενων εργασιών είναι χαμηλότερο. Ο ΣτΠ πρότεινε στην ΕΠΑ Αττικής να προβεί σε μείωση του τέλους επανασύνδεσης ύψους 100 ευρώ, χωρίς ανταπόκριση μέχρι στιγμής (ενδεικτικά, υποθέσεις 6515/2009, 17396/2009, 134651/2010).

Προϋποθέσεις και κόστος σύνδεσης

Οι προϋποθέσεις και το κόστος σύνδεσης με το δίκτυο φυσικού αερίου επίσης απασχόλησαν τον ΣτΠ. Ορισμένες περιπτώσεις αφορούν τη μη επαρκή ανάπτυξη του δικτύου φυσικού αερίου, όταν δηλαδή πρόκειται για περιοχές που δεν εντάσσονται στον τρέχοντα προγραμματισμό ανάπτυξης δικτύων. Η άδεια διανομής φυσικού αερίου που χορηγήθηκε στις ΕΠΑ επιβάρυνε κατ' αρχήν υποχρέωση σύνδεσης με το δίκτυο όλων των καταναλωτών και παροχής σε αυτούς φυσικού αερίου χωρίς διακρίσεις. Δεν προβλέπεται όμως υποχρέωση κατασκευής δικτύου σε κάθε περιοχή που καλύπτει η άδεια, αλλά υποχρέωση κατασκευής συγκεκριμένου αριθμού χιλιομέτρων (για παράδειγμα, στην Αττική 1.500 χιλιόμετρα δικτύου). Συνεπώς, στις περιοχές οι οποίες δεν καλύπτονται από το δίκτυο που έχει επιλέξει να κατασκευάσει η εκάστοτε ΕΠΑ, οι καταναλωτές αντιμετωπίζουν προβλήματα.

■ Η παρέμβαση του ΣτΠ για ένταξη οικίων πολιτών στον προγραμματισμό του δικτύου έχει αποφέρει αποτέλεσμα στην περιοχή της Θεσσαλονίκης

(υπόθεση 132533/2010). Αντίθετα, στην Αττική το πεδίο για διαμεσοληβητική δράση εκ μέρους του ΣτΠ είναι ιδιαίτερα στενό, καθώς η ΕΠΑ Αττικής έχει ήδη κατασκευάσει την ελάχιστη επέκταση του δικτύου που προβλέπεται ως υποχρεωτική. Μπορεί πλέον η ΕΠΑ Αττικής να ζητάει από τους καταναλωτές το κόστος για την αναγκαία επέκταση προκειμένου να συνδεθούν με το δίκτυο και, εάν στα επόμενα πέντε χρόνια υποβληθούν αιτήματα για νέες συνδέσεις στην ίδια περιοχή, θα πραγματοποιείται επιμερισμός του συνολικού κόστους επέκτασης, με αντίστοιχες χρεοπιστώσεις μεταξύ νέων και παλαιών καταναλωτών. Επομένως, οι πολίτες θα πρέπει πρώτα να υποβάλουν αίτηση ζητώντας να ενημερωθούν για το κόστος επέκτασης και, εάν επιθυμούν να το αναλάβουν, να συνάψουν στη συνέχεια σύμβαση σύνδεσης παροχής φυσικού αερίου (υπόθεση 133248/2010).

■ Επιπλέον, η ιδιαίτερη καθυστέρηση με την οποία οριστικοποιήθηκαν οι περιοχές που τελικά συμπεριλήφθηκαν στην υποχρέωση κατασκευής των 1.500 χλμ. δικτύου δημιούργησε σημαντικό πρόβλημα σε πολλούς πολίτες. Χαρακτηριστικά, ενδιαφερόμενη υπέβαλε το 2005 αίτηση σύνδεσης με το δίκτυο φυσικού αερίου. Δεδομένου ότι το ακίνητό της βρίσκεται σε κεντρικό σημείο του Δήμου Βύρωνα και άλλα ακίνητα σε ακτίνα 40 μέτρων είχαν ήδη συνδεθεί, αρκέστηκε σε προφορικές διαβεβαιώσεις ότι η υπόθεσή της θα διευθετηθεί και εγκατέστησε σύστημα κεντρικής θέρμαν-

σης με φυσικό αέριο. Έκτοτε, αναγκάστηκε να καλύπτει με ιδιαίτερα αυξημένο κόστος τις ανάγκες θέρμανσης της οικογένειάς της, με κλιματισμό ή υγραέριο. Δυόμισι χρόνια αργότερα, ενημερώθηκε γραπτώς ότι για τεχνικούς λόγους δεν αναμένεται άμεσα η κατασκευή αγωγού. Ο ΣτΠ επισήμανε την ευθύνη της ΕΠΑ Αττικής, η οποία όφειλε έγκαιρα να γνωρίζει το σχέδιο ανάπτυξης δικτύου και να ενημερώσει την ενδιαφερόμενη για την αδυναμία σύνδεσης. Τελικά, το πρόβλημα δεν λύθηκε, καθώς η ενδιαφερόμενη αδυνατεί να αναλάβει το κόστος κατασκευής της αναγκαίας επέκτασης του δικτύου που ανέρχεται σε 6.000 ευρώ (υπόθεση 23947/2009).

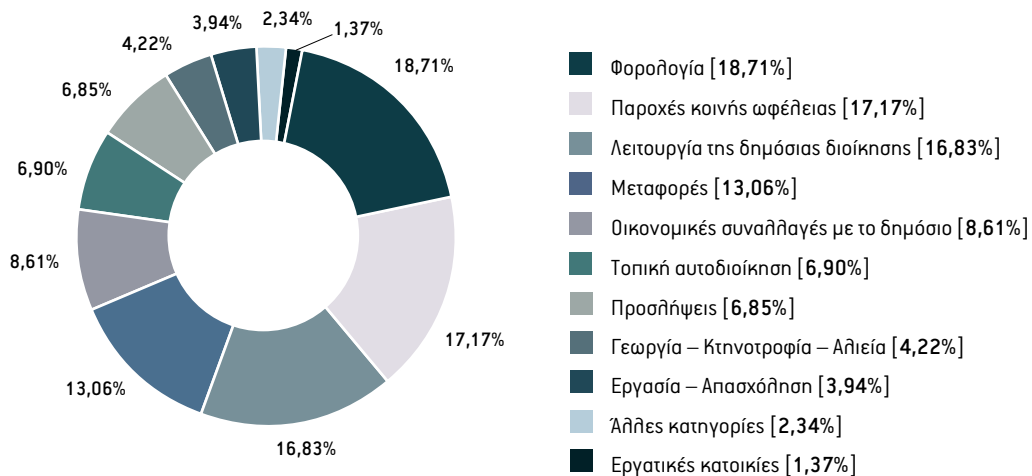
Εξαιρετικά δεσμευτικοί συμβατικοί όροι

■ Ακόμη και όταν παρέχονται κίνητρα σε πολίτες για να συνδεθούν με το δίκτυο φυσικού αερίου, προσχωρούν αναγκαστικά σε συμβάσεις με εξαιρετικά δεσμευτικούς όρους, όπως φαίνεται από το ακόλουθο παράδειγμα. Για την προσέλευση νέων πελατών σε περιοχές όπου κατασκευάζει δίκτυο φυσικού αερίου, η ΕΠΑ Αττικής χορηγεί έκπτωση έως και 100% στα τέλη σύνδεσης, με την προϋπόθεση η εσωτερική εγκατάσταση να έχει ολοκληρωθεί και ενεργοποιηθεί μέσα σε τρεις μήνες από την τοποθέτηση του μετρητή. Διαφορετικά, αν και δεν κάνουν χρήση του δικτύου φυσικού αερίου, οι συμβαλλόμενοι υποχρεούνται να καταβάλουν αφενός τα τέλη σύνδεσης και αφετέρου την πάγια μηνιαία χρέωση λόγω της τοποθέτησης

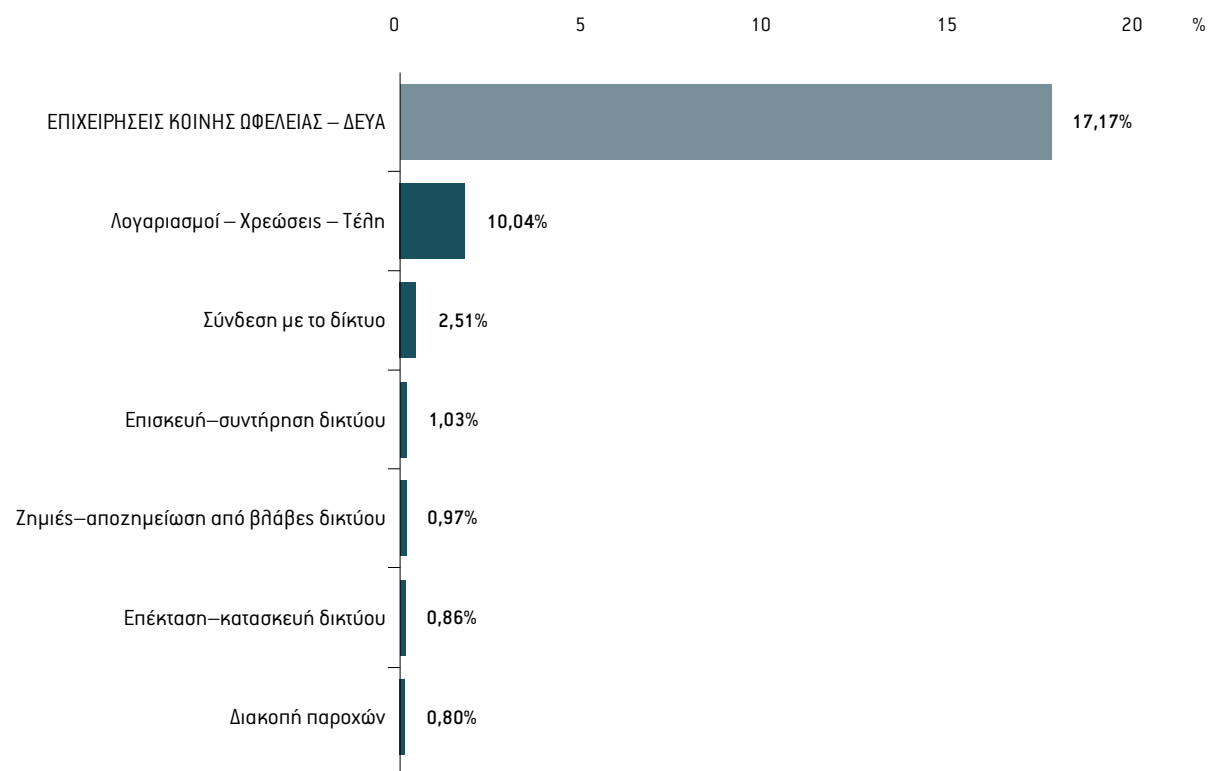
μετρητή. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο ΣτΠ διαπίστωσε ότι υπάρχει ζήτημα έγκαιρης πληροφόρησης των πολιτών (υπόθεση 125880/2010).

■ Σε άλλη όμως περίπτωση, έκρινε ότι η υποχρέωση που αναλαμβάνουν οι πολίτες υπερβαίνει το εύλογο. Συγκεκριμένα, πολίτης σύναψε σύμβαση για δύο ακίνητα της πολυκατοικίας του (οικία και ισόγειο κατάστημα) για να επωφεληθεί από έκπτωση 100% στα τέλη σύνδεσης που χορηγεί η ΕΠΑ Αττικής σε όσους συνάψουν άμεσα σύμβαση. Για μεν την οικία του, ολοκλήρωσε έγκαιρα την εσωτερική εγκατάσταση φυσικού αερίου. Για το κατάστημα, όμως, αρχικά ζήτησε παράταση της προθεσμίας, αλλαγή τελικά λόγω οικονομικής δυσπραγίας γνωστοποίησε στην ΕΠΑ ότι δεν θα προβεί στην κατασκευή της. Ως αποτέλεσμα, η ΕΠΑ απαίτησε, με βάση τη σύμβαση, από τον ενδιαφερόμενο να καταβάλει τα τέλη σύνδεσης, καθώς και τα μηνιαία πάγια τέλη του καταστήματος, συνολικού ύψους 500 ευρώ. Ο ΣτΠ επισήμανε μεταξύ άλλων ότι, εφόσον η εκτέλεση της σύμβασης είναι ανέφικτη, δεν θα πρέπει να επιβαρύνεται πλέον ο πολίτης με έξοδα διατήρησης της σύνδεσης. Καθοδήγησε λοιπόν τον ενδιαφερόμενο να ζητήσει την ακύρωση της σύμβασης και τον συμψηφισμό των οφειλόμενων τελών με το ποσό της εγγύησης που είχε καταβάλει κατά τη σύναψή της. Τελικά, ύστερα από διαπραγματεύσεις, η σύμβαση λύθηκε και ο πολίτης κατέβαλε μόνο το ποσό των 150 ευρώ (υπόθεση 125746/2010).

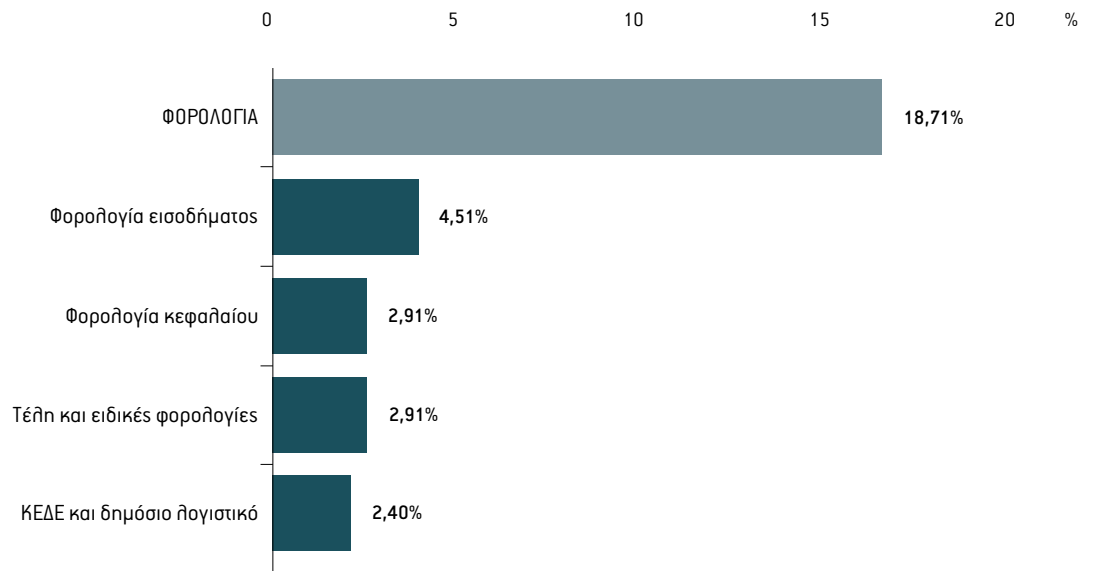
ΓΡΑΦΗΜΑ 15 ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΑΝΑΦΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΡΑΤΟΥΣ-ΠΟΛΙΤΗ

ΓΡΑΦΗΜΑ 16 ΠΑΡΟΧΕΣ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ
(ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ)

ΓΡΑΦΗΜΑ 17 ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ
(ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ)

ΓΡΑΦΗΜΑ 18 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
(ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΙ ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ)

